

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας & Μουσειολογίας

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Αρχεία και Ιστορία: ένας γόνιμος διάλογος

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ 11-13.10.2023

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Αρχειακά αποτυπώματα στη σύνθεση της ιστορίας προσώπων και οικογενειών.

ΑΛΙΚΗ Δ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ: *Διαδρομές προσώπων και χειρογράφων, 19^{ος} αι.*

Τα πρόσωπα που ταξιδεύουν από τις αρχές του 19^{ου} αι. κί ύστερα, αυξάνονται κατά γεωμετρική πρόοδο. Σ' αυτό συνέβαλε η βελτίωση και η κατασκευή οδικών και σιδηροδρομικών δικτύων, καθώς και η πύκνωση δρομολογίων επιβατικών πλοίων, που διευκόλυναν τις μετακινήσεις σε ολόκληρη την Ευρώπη και όχι μόνον. Από τα τέλη κυρίως του 18^{ου} αι. πολλοί ταξιδευτές άρχισαν να μεταποπίζουν το ενδιαφέρον τους από τη θέαση των τοπίων, των πόλεων και των αρχαιοτήτων, με τα οποία είχε συνδεθεί το Grand Tour, στην επισταμένη παρατήρηση του φυσικού κόσμου, αλλά και κάθε έμβιου οργανισμού που διαβιόι σ' αυτόν, μηδέ του ανθρώπου εξαιρουμένου. Αρκεί να αναφερθεί κανείς στον τρόπο με τον οποίο ο Γερμανός ταξιδευτής Αλεξάντερ Φράιχερ φον Χούμπολτ (1769-1859) αντιμετώπισε τη φύση και σηματοδότησε τη γέννηση και την ανάπτυξη των Φυσικών Επιστημών. Αυτοί οι νέου τύπου ταξιδευτές κρατούν σημειώσεις από τις παρατηρήσεις τους και σε πολλές περιπτώσεις συνθέτουν εργασίες. Τα χειρόγρατά τους, όταν δεν εκδοθούν, αλλάζουν χέρια και συχνά διαγράφουν αυτόνομες διαδρομές από τον συντάκτη τους, που όχι σπάνια διαφεύγει.

Οι διαδρομές προσώπων που συνδέονται με παρόμοιες χειρόγραφες εργασίες, αλλά και οι διαδρομές που οι τελευταίες διέγραψαν, θα επιχειρηθεί να αποτυπωθούν στην παρούσα ανακοίνωση, με στόχο την ανάδειξη και τη συμβολή του νέου τύπου ταξιδευτών/φυσιοδιφών στην προσέγγιση του φυσικού κόσμου της Κέρκυρας κατά τον 19^ο αι.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΟΡΡΕ : *Χαρτοφυλάκια αρχόντων: ο οίκος Κοντόκαλη στα Αρχεία της Κέρκυρας (15^{ος}-16^{ος} αι.).*

Οι λειτουργίες του κερκυραϊκού οίκου των Κοντόκαλη είναι το βασικό αντικείμενο της παρουσίασης αυτής, όπως συνάγονται από τα τεκμήρια που απόκεινται στα Αρχεία της Κέρκυρας. Σε αυτά τα τεκμήρια ανήκει και μια κατηγορία αρχείων που αφορούν κυρίως σε τίτλους προνομίων, συγκεντρωμένων σε βάθος χρόνου, τα οποία γίνονται συχνά αντικείμενο επίκλησης για την ανανέωση ή τη διεκδίκηση εμπραγμάτων δικαιωμάτων: τα χαρτοφυλάκια των αρχόντων. Το χαρτοφυλάκιο των αρχόντων-πολεμιστών Κοντόκαλη αποτυπώνει, σε βάθος τριών περίπου αιώνων, την επέκταση των ρόλων ή ιδιοτήτων που είτε διαθέτουν, είτε ή και ιδιοποιούνται τα μέλη της οικογένειας και, εν τέλει, την παρουσία τους σε μια κοινωνική σταθερά που μεταβάλλεται ανάλογα με τις

επάρκειες και -κυρίως- τις ανεπάρκειες της κυριάρχου Βενετίας, στην τοπική τους - αν και όχι μόνον - διάσταση.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ: Προσωπογραφίες του Ιονίου στους χρόνους της Επτανήσου Πολιτείας.

Η ανακοίνωση εντάσσεται στο εγχείρημα της σύνταξης μιας συλλογικής προσωπογραφίας των μελών των ηγετικών ομάδων των Ιόνιων Νήσων που στελέχωναν τη δημόσια διοίκηση κατά τη διάρκεια τόσο της βενετικής όσο και των επόμενων πολιτικών κυριαρχιών της ναπολεόντειας περιόδου. Προϋπόθεση για να λειτουργήσει αποτελεσματικά αυτή η τεχνική είναι η ύπαρξη πολυάριθμων βιογραφικών δεδομένων σχετικά ομογενοποιημένων που θα επιτρέψουν να παρατηρήσουμε τις κανονικότητες και τις ιδιαιτερότητες. Στην ανακοίνωσή μας θα σταθούμε σε μια ξεχωριστή μελέτη περίπτωσης.

ΛΙΑΤΑ ΕΥΤΥΧΙΑ: Όψεις της κερκυραϊκής κοινωνίας από το Ημερολόγιο (1889-1895) του Αντωνίου Γ. Ποφάντη.

Το χειρόγραφο του Αντ. Γ. Ποφάντη ανήκει στον δισέγγονό του κ. Τζώρτζη Ποφάντη, ο οποίος ευχαρίστως μου το παραχώρησε για μελέτη και παρουσίαση σ' αυτό το Συνέδριο.

Ο Αντ. Γ. Ποφάντης (1856-1926), φιλόλογος καθηγητής στο Γυμνάσιο της Κέρκυρας, άρχισε να καταγράφει τα «καθ' εκάστην συμβαίνοντα εν Κερκύρα σχετικώς σπουδαία γεγονότα» την 1η Ιανουαρίου 1889 και σταμάτησε την 9η Μαΐου 1895. Το κείμενο αυτό συμβατικά μόνο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί Ημερολόγιο, καθώς τον τόνο σε όσα εμπεριέχονται σ' αυτό δεν τον δίνουν τα προσωπικά-οικογενειακά του θέματα, αλλά κυρίως γεγονότα γενικότερου κοινωνικού ενδιαφέροντος. Πράγματι, ανάμεσα στις 433 πολυθεματικές καταχωρήσεις, στις οποίες καταγράφονται 636 ειδήσεις ποικίλου περιεχομένου, το ποσοστό των προσωπικών ειδήσεων αποτελεί μόλις το 8%, ενώ ποσοστό 40% περίπου καλύπτουν θέματα κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά και τοπικής ιστορίας. Το Ημερολόγιο του Ποφάντη προσφέρεται ως μία συμπληρωματική πλούσια πηγή τοπικής ιστορίας, καθώς είναι η μαρτυρία ενός ανθρώπου, ο οποίος ανήκει στην κερκυραϊκή πνευματική ελίτ του λήγοντος 19ου αιώνα, κοινωνικά και πολιτικά ευαισθητοποιημένου πολίτη, ο οποίος με αμεσότητα, λιτότητα και κριτικό πνεύμα καταγράφει όσα βλέπει να διαδραματίζονται στο νησί του κατά την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα.

ΣΟΦΙΑ-ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΝΤΑΖΗ: Σπυρίδων Βαρλαάμ (1796-1853): μηχανισμοί αποθησαύρισης της οικογενειακής μνήμης.

Ο Σπυρίδων Βαρλαάμ (1796-1853), υπήρξε ο πρώτος Αρχαιοφύλακας του Ιονίου Κράτους, και κάτοχος πολλών τιμητικών θέσεων. Συνδέθηκε τόσο εκ καταγωγής όσο και λόγω του γάμου του με την Μαρία Πετρετίνη, γόνο γνωστής παλαιάς οικογένειας, με τον κύκλο των μεγάλων οικογενειών του κερκυραϊκού παρελθόντος. Με την αρχειακή του ιδιότητα σε μια εποχή που τα ιδιωτικά αρχεία δεν είχαν αναγνωρισμένη σημασία συνέβαλε με τον ερανισμό ποικίλων αρχειακών ψηφίδων που αφορούσαν μέλη οικογενειών του άμεσου ή έμμεσου περιβάλλοντός του, στον σχηματισμό και εμπλουτισμό του σημαντικού ιδιωτικού αρχείου Θεοτόκη (Σταθάκια). Γίνεται παρουσίαση της δομής του αρχείου, με έμφαση στις σχέσεις που συνδέουν τις επιμέρους αρχειακές οντότητες μεταξύ τους και μια προσπάθεια αποτίμησης της αξίας του μέσω της παρουσίασης πτυχών που φωτίζουν την ιστορική προσωπογραφία των αρχών του 19ου αι.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΠΟΓΔΑΝΟΣ: Θεόδωρος Μακρής: πτυχές της νεανικής του καθημερινότητας και της συμμετοχής του στους απελευθερωτικούς αγώνες (1910-1913) από διασωθείσα αλληλογραφία.

Μια αλληλογραφία της πρώτης 20ετίας του περασμένου αιώνα παρέμενε υπομονετικά στο προσωπικό αρχείο του Χαρίλαου Μπογδάνου, παππού του γράφοντα και πρώτου εξαδέλφου του Θόδωρου Μακρή. Είναι ένα επιστολικό δίκτυο μεταξύ των ανωτέρω δύο, του αδελφού του (Θόδωρου) Ανδρέα αλλά και άλλων φίλων και συγγενών της ίδιας περίπου ηλικίας και γενιάς. Προσωπικές στιγμές, ερωτικά σκιρτήματα και αγωνίες, σπουδές, επαγγελματικές δραστηριότητες, συμμετοχές στα κοινά και στις πολεμικές επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων (1912-13), αλλά και του Μεγάλου Πόλεμου (Α' Παγκόσμιου 1914-1918), μαρτυρούνται μέσα από αυτά τα γράμματα και τα επιστολικά δελτάρια και γίνονται γνωστές και σε μας πτυχές άγνωστες, αλλά ενδιαφέρουσες από πλευράς έρευνας και ιστορικής τεκμηρίωσης, καθώς επίσης ρίχνουν φως σε πρόσωπα και γεγονότα της μικρής κοινωνίας των Παξών, επεκτεινόμενη στην Πόλη της Κέρκυρας, όπου δραστηριοποιούνταν αρκετοί από τους αλληλογραφούντες και από την οποία ήταν απόλυτα εξαρτώμενη ένεκα εμπορικών και διοικητικών λόγων αλλά και της επικρατούσας απομόνωσης από την Ηπειρωτική Ακτή, που αποτελούσε ακόμα τουρκικό έδαφος. Πρωταγωνιστής ο Θόδωρος Μακρής, στον οποίο εστιάζεται η παρούσα έρευνα. Δευτεραγωνιστής ο Χαρίλαος Μπογδάνος, στον οποίον εμπιστευόταν τα προσωπικά του, ήταν ο εξ απορρήτων του, τα οποία ούτε στον αδελφό του δεν έλεγε, λόγω του κλειστού του χαρακτήρα και γι' αυτό το λόγο αυτός τον αποκαλούσε Βίσμαρκ. Αποκορύφωμα οι επιστολές για τον τραυματισμό του στη μάχη του Αβρέτ Ισάρ (Κιλίκις) 19-21/6/13, η αγωνία όλων και τέλος η υποδοχή που του έγινε επιστρέφοντας στην Κέρκυρα (29/6), που περιγράφεται εξαιρετικά από τον Ηρακλή Μπογδάνο.

2η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η δυναμική των διοικητικών αρχείων στην έρευνα ιστορικών και άλλων ζητημάτων.

ΣΟΦΙΑ ΛΑΪΟΥ: *Οθωμανικά τεκμήρια στα Αρχεία Κέρκυρας (18ος-19ος): οι προοπτικές για έρευνα.*

Η ανακοίνωση στοχεύει στην ανάδειξη του οθωμανικού αρχειακού υλικού που βρίσκεται στα Αρχεία Κέρκυρας. Εκτός από τα έγγραφα που αφορούν στην Επτάνησο Πολιτεία, τα οποία έχουν εκδοθεί και σχολιαστεί, έμφαση δίνεται σε αδημοσίευτο αρχειακό υλικό των αρχών του 18ου και 19ου αιώνα, το οποίο θα παρουσιασθεί και θα σχολιαστεί.

ΑΘΗΝΑ ΔΟΥΝΤΣΗ: *Το αρχείο της Εκτελεστικής Αστυνομίας του Ιονίου Κράτους (1818-1866) και η συμβολή του στη μελέτη της ιστορίας της εγκληματικότητας.*

Στην εισήγησή μας θα αναφερθούμε καταρχάς στον επιστημονικό κλάδο της ιστορίας της εγκληματικότητας, στους βασικούς ερευνητικούς τομείς και στις πηγές έρευνας, όπως είναι τα αρχεία των υπηρεσιών που ασχολούνται με την πρόληψη και την απονομή της δικαιοσύνης (Αστυνομία, Δικαστήρια). Θα αναφερθούμε ειδικότερα στα αστυνομικά αρχεία και στο αυξημένο ενδιαφέρον που αυτά παρουσιάζουν για τον ερευνητή, το είδος των πληροφοριών -των σχετικών με την εγκληματικότητα- τις οποίες μπορεί κάποιος να αναζητήσει και σε ποιον τομέα αυτές υπερτερούν, συγκριτικά με εκείνες των αρχείων των Εισαγγελικών και Δικαστικών αρχών.

Στο πλαίσιο αυτό, θα παρουσιάσουμε την Εκτελεστική Αστυνομία του Ιονίου Κράτους, την ίδρυση και την οργάνωσή της, τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητές της ως υπηρεσίας, για να περάσουμε στη συνέχεια στο Αρχείο της Εκτελεστικής Αστυνομίας, το οποίο, μετά από διάφορες περιπέτειες στέγασης και φύλαξης που το ταλαιπώρησαν για πάνω από έναν αιώνα (1866-1987), είχε την τύχη να αποτελέσει μία από τις πρώτες αρχειακές σειρές που αποδελτιώθηκαν συστηματικά και ταξινομήθηκαν, με επιμέλεια της κας Αλίκης Νικηφόρου.

Τέλος, η εισήγηση θα πραγματευτεί τα είδη των εγγράφων, τα οποία -κατά τη γνώμη μας- παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον, στο πλαίσιο πάντα της ιστορίας της εγκληματικότητας, και θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση μίας επιλογής αντιπροσωπευτικών εγγράφων, σε μία προσπάθεια να καταφανεί ο πλούτος και το είδος των πληροφοριών που προσφέρει η μελέτη του Αρχείου της Εκτελεστικής Αστυνομίας στον ερευνητή της ιστορίας της εγκληματικότητας.

ΓΙΑΝΝΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Το αρχείο του Κακουργιοδικείου (1815-1864) του Ιονίου Κράτους: χαρτογράφηση της βίας και της απονομής δικαιοσύνης και προοπτικές έρευνας.

Η έρευνα και μελέτη της αρχειακής σειράς του Κακουργιοδικείου κατά την περίοδο του Ιονίου Κράτους (1815-1864) των Αρχείων της Κέρκυρας, αναδεικνύει σημαντικές πτυχές της ιστορίας των θεσμών και της διοίκησης. Ως δικαστικά αρχεία πρωτίστως αποτελούν μαρτυρίες για την παραβατικότητα – εγκληματικότητα και το σύστημα απονομής δικαιοσύνης. Ωστόσο συνιστούν μέσα από τις πολυεπίπεδες αναγνώσεις, που προσφέρουν, και εξαιρετική πηγή για τη μελέτη των νοοτροπιών και της κοινωνικής πραγματικότητας κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα. Αποκαλύπτουν όψεις της κοινωνικής και οικονομικής ιστορίας και τη διαλεκτική σχέση που συνδέει τον δικαστικό μηχανισμό με την κοινωνία, ενώ η αναψηλάφηση των υποθέσεων ανοίγει οδούς προσέγγισης μιας απτής ιστορικής πραγματικότητας μέσα από ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΛΑΝΔΡΟΣ: Της Επανάστασης και της Αυτονομίας: τα σαμιακά αρχεία του 19ου αιώνα και η οργάνωσή τους.

Τα σαμιακά αρχεία του 19ου αιώνα, όσα έχουν διασωθεί στη Σάμο και εκτός αυτής, έχουν χαρακτηριστικά που συμβαδίζουν με τις πολιτικές εξελίξεις που καθόρισαν την ιστορία του νησιού στον μακρύ 19ο αιώνα. Τα προ της επανάστασης είναι διάσπαρτα έγγραφα κατατεθειμένα τα περισσότερα στην Ιστορική Εθνολογική Εταιρεία και στα οθωμανικά αρχεία της Κωνσταντινούπολης. Τα έγγραφα της επανάστασης 1821-1834, αφήνουν να διαφανεί μια διοικητική οργάνωση, συστηματική, με συγκρότηση αρχείου δημόσιου, από το οποίο σώθηκε ένα μέρος του, ικανό όμως να φωτίσει την ιδεολογία της διαποτισμένη από τον Διαφωτισμό, τη Γαλλική Επανάσταση και την Χάρτα του Ρήγα. Το τοπικό πολίτευμα της Σάμου, γνωστό ως Στρατοπολιτικό σύστημα, ανεστάλη δυο φορές, λόγω διορισμού αρχών από την Κεντρική Υπερτάτη Διοίκηση (1822) και από τον Καποδίστρια (1828-1830). Και στις δυο περιπτώσεις απεικονίσθηκε στα έγγραφα η αδυναμία οργάνωσης της διοίκησης. Κατά το υπόλοιπο χρονικό διάστημα είναι εμφανής η αρχειακή οργάνωση της τοπικής Διοίκησης.

Τα αρχεία της σαμιακής αυτονομίας, δηλαδή της υποτελούς στην Υψηλή Πύλη αυτόνομης Ηγεμονίας, στην αρχή, από το 1834 μέχρι το 1850 διατηρούν τα πρακτικά των Γενικών Συνελεύσεων, μέρος πρωτοκόλλων αλληλογραφίας της ηγεμονικής διοίκησης, και έγγραφα ή κατάστιχα του Γενικού Ταμείου, υπακούοντας στη λογική φύλαξης μόνον των επίσημων τεκμηρίων. Η μεγάλη αλλαγή τόσο στην οργάνωση της ηγεμονικής διοίκησης όσο και στην αρχειακή της πολιτική γίνεται το 1851 με την έλευση στη Σάμο του εκ Πρεβέζης Γεωργίου

Κονεμένου, τοποτηρητή του Ηγεμόνα. Ο Κονεμένος οργάνωσε το Ηγεμονικό Διοικητικό Γραφείο, τα Ληξιαρχεία, τα Συμβολαιογραφεία, τα Δικαστήρια και με ειδικό διάταγμα όρισε πώς πρέπει να τηρούνται η δημόσια αλληλογραφία και τα αρχεία των επιμέρους υπηρεσιών. Έτσι σχηματίστηκαν τα αρχεία της Αυτονομίας και από το 1882 η ειδική υπηρεσία διαχείρισής τους, το Δημόσιον Αρχαιοφυλάκιον.

Η συγκρότηση και ο όγκος των αρχειακών ενοτήτων είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την εξέταση του σαμιακού 19ου αιώνα από ποικίλες απόψεις κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ιστορίας.

ΘΕΟΔΩΡΑ ΖΑΦΕΙΡΑΤΟΥ: Αρχεία υγειονομικού ενδιαφέροντος στα Αρχεία Κεφαλονιάς (18ος-21ος αι.): προοπτικές έρευνας.

Η μελέτη αρχειακού υλικού ιατρικού ενδιαφέροντος φέρνει στο φως πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία της ιατρικής, αλλά και για την κοινωνία, την οικονομία ακόμη και για τις αντιλήψεις και την νοοτροπία της εποχής στην οποία αναφέρονται τα τεκμήρια που κάθε φορά μελετώνται. Είναι, επομένως δυνατόν, να εντοπιστεί αρχειακό υλικό με ιατρικού ενδιαφέροντος πληροφορίες όχι μόνο σε αμιγώς ιατρικά αρχεία, όπως για παράδειγμα τα νοσοκομειακά αρχεία ή τα αρχεία ιατρικών και οδοντιατρικών συλλόγων, αλλά και σε διοικητικά, εκπαιδευτικά και αστυνομικά αρχεία. Σκοπός επομένως της ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει όλα τα αρχειακά σύνολα που απόκεινται στο Τμήμα Κεφαλληνίας των Γενικών Αρχείων του Κράτους από τον 16ο αιώνα έως και σήμερα στα οποία περιέχονται τεκμήρια με πληροφορίες ιατρικού ενδιαφέροντος και να δείξει τις προοπτικές της έρευνας στο συγκεκριμένο αρχειακό υλικό.

ANNITA ΠΡΑΣΣΑ: Αρχεία και τοπική κοινωνία: η περίπτωση των Αρχείων Μαγνησίας.

Στην εισήγησή μου θα αναφερθώ στο ρόλο που διαδραματίζουν τα Αρχεία Μαγνησίας στην τοπική κοινωνία και στις πολιτιστικές τους παρεμβάσεις.

Η συνήθης αντίληψη του κοινού για τη χρήση και το περιεχόμενο των Αρχείων είναι ότι αυτά ενδιαφέρουν αφενός την ακαδημαϊκή, κυρίως, κοινότητα καθώς αποτελούν πρωτογενείς πηγές της ιστορικής έρευνας, και αφετέρου τους ιδιώτες και τις δημόσιες υπηρεσίες προσφέροντας το απαραίτητο τεκμηριωτικό υλικό για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του πολίτη και των δράσεων του δημοσίου.

Ωστόσο τα αρχεία ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς αφορούν, ως γνωστό, ένα πολύ ευρύτερο κοινό και μπορούν να συμβάλουν στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή του τόπου ζωντανεύοντας το παρελθόν του και αναδεικνύοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Τα αρχεία παράγονται, δημιουργούνται από τους τοπικούς φορείς και τα τοπικά φυσικά πρόσωπα και εκεί θα πρέπει να επιστρέφουν

ως δημόσιο αγαθό. Συνεπώς οι αρχειακές Υπηρεσίες θα πρέπει να στοχεύουν στη σύζευξη με την τοπική κοινωνία και στην ανάπτυξη μιας διαδραστικής σχέσης μαζί της. Με αυτό το σκεπτικό τα Αρχεία Μαγνησίας, μέσα από μια σειρά πολλαπλών εκπαιδευτικών και πολιτιστικών δράσεων, έχουν δημιουργήσει ισχυρές διασυνδέσεις με τις τοπικές κοινότητες και συλλογικότητες και έχουν αναπτύξει στενή συνεργασία με όλους σχεδόν τους τοπικούς φορείς θέλοντας να προβάλουν την ανθρώπινη διάσταση των αρχείων. Βασική επιδίωξη να είναι ένας χώρος ζωντανός και ανοιχτός στην τοπική κοινωνία, δημιουργώντας διαύλους επικοινωνίας με ένα ευρύ κοινό.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ: Η σύνθεση παρελθόντος και παρόντος στα Κρατικά Αρχεία : η περίπτωση των Ιστορικού Αρχείου-Μουσείου Ύδρας.

Έχοντας κανείς στην αποκλειστική του ευθύνη την επανασύσταση του Ιστορικού Αρχείου και Μουσείου Ύδρας, μιας εκ των πραγμάτων πολύπλευρης πολιτιστικής υπόστασης Υπηρεσίας, η πρόκληση που δημιουργήθηκε ήταν πραγματικά μεγάλη και ο στόχος ήταν η πλήρης αναδιαμόρφωσή της, η διαδικασία εκσυγχρονισμού της σε όλα τα επίπεδα, η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών της και η δυνατότητα πρόσβασης που θα μπορούσε να παρέχει διαρκώς η δημόσια αυτή αρχειακή-μουσειακή Υπηρεσία και η Βιβλιοθήκη της στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, τόσο σε επίπεδο εξυπηρέτησης των ερευνητών του Αρχείου όσο και του εισερχόμενου για το Μουσείο κοινού των επισκεπτών.

Όλα αυτά σαφώς θα υλοποιούνταν με την αυστηρή, εννοείται, προϋπόθεση της απόλυτης διαγραφής ενός τυπικού ωραρίου εργασίας, τουτέστιν με αμέτρητες μη αμειβόμενες εργατοώρες, ώστε να μπορέσει κάποιος να φτάσει τελικά στο ποθούμενο αποτέλεσμα: να επιτευχθεί κοντολογίς ο απόλυτος συγκερασμός, η σύνθεση αυτών των πάσης φύσεως ιδιαιτεροτήτων που έπρεπε να γίνουν διαχειρίσιμες, με πλήρη σεβασμό τόσο στο ιστορικό παρελθόν, που η «οσμή» του μέσω των αρχειακών εγγράφων είναι διάχυτη παντού στο Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο Ύδρας, όσο και στη διαφύλαξη και την αισθητικά άψογη τοποθέτηση των σπουδαίων μουσειακών ενθυμημάτων και κειμηλίων που απόκειντο επί 23 ολόκληρα χρόνια σε αποθηκευτικό χώρο καθώς και των παλαιών και σπάνιων εκδόσεων της Βιβλιοθήκης του.

3^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η σημασία της διαχείρισης του αρχειακού υλικού στην κατανόηση του παρελθόντος και τη βελτίωση του παρόντος.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΔΡΑΚΑΚΗΣ: *“Libro ad uso dell’ Archivista, 1825-1840”:* *αρχειονομικές πρακτικές του Ιονίου Κράτους (1816-1864): η περίπτωση της Κέρκυρας και των Κυθήρων.*

Το καλοκαίρι του μακρινού 1990, στο πλαίσιο των εργασιών ταξινόμησης του αρχείου της Αγγλικής Διοίκησης των Κυθήρων, εντοπίστηκαν και καταγράφηκαν κατάστιχα(11) που τηρούσαν οι αρχειοφύλακες του Τοπικού Αρχείου τον 19ο αιώνα (1825-1886). Είχε προηγηθεί, κατά τις πρώτες αποστολές στο νησί του Κέντρου Βυζαντινών Ερευνών (1976), ο εντοπισμός του πρώτου καταστίχου της κατηγορίας από την κ. Χρύσα Μαλτέζου, ερευνήτρια τότε και σήμερα μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

Κατάστιχα καταγραφής του αρχειακού υλικού από την εποχή της βενετοκρατίας, που διαφύλατταν φορείς και υπηρεσίες του νησιού και κατέθεσαν στο Τοπικόν Αρχαιοφυλακείον (4 τον αριθμό), βιβλία καταχώρισης των αιτήσεων των πολιτών-κατοίκων του νησιού και των αντίστοιχων χορηγηθέντων βεβαιώσεων (6 συνολικά) και δύο βιβλία καταγραφής των εσόδων και εξόδων της υπηρεσίας, αποτυπώνουν τη «ζωή» του Αρχείου και του Αρχαιοφύλακα των Κυθήρων από την εκαθίδρουση της αγγλικής διοίκησης στα Επτάνησα μέχρι τα πρώτα χρόνια της Ένωσης με την Ελλάδα (1820-1886).

Η παρουσίαση των καταστίχων-βιβλίων αυτών επιδιώκει, μέσα από την μελέτη της περίπτωσης των Κυθήρων, να αναδείξει τις συνέχειες στη γέννηση, συγκρότηση, οργάνωση και λειτουργία των αρχειακών Υπηρεσιών στον ιόνιο χώρο, καθόλη την περίοδο των ξένων κυριαρχιών, αλλά και τις ασυνέχειες που παρατηρήθηκαν αμέσως μετά την Ένωσή τους με το Ελληνικό Κράτος.

Ερευνητικό ζητούμενο της παρούσης εισήγησης, η αναζήτηση και στα Αρχεία της πρωτεύουσας των Ιονίων Νήσων, στα Αρχεία της Κέρκυρας, διασωθέντων ανάλογων αποτυπωμάτων της αρχειακής οργάνωσης και λειτουργίας για μία κατά δυνατόν πληρέστερη ανάδειξη των αρχειονομικών πρακτικών και αντιλήψεων του παρελθόντος, με παράλληλες συγκρίσεις και αναφορές στη σύγχρονη αρχειακή πραγματικότητα.

ΟΝΟΥΦΡΙΟΣ ΠΑΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ: *Η συγγραφή της ιστορίας του κερκυραϊκού ποδοσφαίρου με δεδομένη την έλλειψη αθλητικών αρχείων: το πρόβλημα και η διαχείρισή του.*

Ένας από τους θεωρητικούς της προφορικής ιστορίας, ο Alessandro Portelli, είχε γράψει: «Πράγματι δεν ξέρω κανένα που κάνει ιστορία μόνο με προφορικές πηγές. Από την άλλη πλευρά ξέρω πολλούς που κάνουν ιστορία μόνο με γραπτές πηγές, ακόμα και όταν υπάρχουν προφορικές πηγές». Αυτήν την υπόθεση εργασίας έρχεται να συμπληρώσει από την αντίθετη πλευρά το εγχείρημα της έρευνας και της συγγραφής της «ιστορίας» του τοπικού ποδοσφαιρικού σωματείου

Α.Ο. Κέρκυρα, με δεδομένη την έλλειψη επίσημου αρχείου του φορέα. Φιλοδοξεί να αναδείξει λόγους που εξηγούν την αρχειακή αταξία και ένδεια των αθλητικών συλλόγων και να εξετάσει μεθοδολογικούς μηχανισμούς που συνδέονται με την επεξεργασία μιας εναλλακτικής μνήμης [προφορικής, έντυπης, φωτογραφικής] που φαίνεται να αναπληρώνει τα αρχειακά κενά, αλλά παράλληλα, λόγω της εύκολης και γρήγορης ανάκτησης της και της ιδεολογικής της σύστασης, είναι πιθανόν να παρατίθεται ατεκμηρίωτα και να «εργαλειοποιείται». Τελικά, η συγκεκριμένη εισήγηση αποβλέπει σε δύο στόχους: αφενός να δείξει τη σημαντική συμβολή των αρχειακών δεδομένων στη συγκρότηση της Ιστορίας και στη διαδικασία της εξιστόρησης, ακόμη και όταν αυτά τα «αρχεία» θεωρούνται αποτέλεσμα μιας ατομικής ή οικογενειακής στάσης ή μιας κυρίαρχης πολιτισμικής κατάστασης και αφετέρου να αναδείξει την ανάγκη γόνιμης επικοινωνίας μεταξύ των διαφορετικών μορφών προσέγγισης του παρελθόντος.

ΑΡΙΣΤΟΥΛΑ & ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ: Από το αρχείο στο Μουσείο: μουσειακή Έκθεση στις Φυλακές Κέρκυρας από το ιδιωτικό αρχείο του Αποστόλου Γ. Παπαϊωάννου της περιόδου της δικτατορίας (1967-1974).

Η σύνδεση του Αρχείου και του Μουσείου είναι βαθιά, άρρηκτη, συνεχής, αμφίδρομη και υψηλής σπουδαιότητας. Οι δυο Οργανισμοί αλληλοσυμπληρώνονται στην κοινή τους αποστολή να διατηρήσουν, να ερμηνεύσουν και να καταστήσουν προσβάσιμη την ιστορική και πολιτισμική κληρονομιά και πληροφορία. Τα Αρχεία με τα σωζόμενα έγγραφα και τα Μουσεία με τις συλλογές αντικειμένων παρέχουν διαφορετικούς τύπους πόρων και τεχνογνωσίας, και κατά συνέπεια η συνεργασία τους οδηγεί σε πλουσιότερες και ποικιλότερες αναγνώσεις, αντιλήψεις, ερμηνείες και παρουσιάσεις της ιστορίας και του πολιτισμού.

Στο πλαίσιο αυτό η παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζει μια μουσειακή έκθεση, μέρος της οποίας προέκυψε και βασίστηκε σε πληροφορίες από ιδιωτικό αρχείο. Πρόκειται για μουσειακή έκθεση στις Φυλακές Κέρκυρας, όπου φυλακίστηκε και βασανίστηκε ως πολιτικός κατάδικος ο Απόστολος Γ. Παπαϊωάννου (1945-2022) κατά την περίοδο της χούντας των συνταγματαρχών. Το αρχείο του σώζει έγγραφα αναφορικά με την καταδίκη του, αναφορές σε άλλους πολιτικούς κατάδικους της εποχής, καθώς και σημειώσεις από τη ζωή και την καθημερινότητα στις Φυλακές Κέρκυρας. Η διαχείριση του αρχείου ανήκει στο Ίδρυμα Παπαϊωάννου, το οποίο έχει συσταθεί από τους απογόνους του και παρουσιάζεται εδώ για πρώτη φορά. Η εν λόγω μουσειακή έκθεση πλαισιώθηκε από αντικείμενα που κατασκεύασε ο Απόστολος Γ. Παπαϊωάννου την περίοδο εκείνη, λειτούργησε ως πρόδρομη κατά το φθινόπωρο του 2017, διακόπηκε την περίοδο της πανδημίας και αναμένεται να επαναλειτουργήσει στις αρχές του 2024.

ΑΣΗΜΙΝΑ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ: Η ανθρώπινη διάσταση των Αρχείων.

Ο παραδοσιακός ρόλος των Αρχείων, όπως καταγράφεται στη συνείδηση των περισσότερων ανθρώπων, είναι αυτός του θεματοφύλακα της ιστορικής μνήμης ενός έθνους. Αυτό είναι άλλωστε και το προφανές, καθώς στις αρχειακές συλλογές μπορεί κανείς να συναντήσει σπουδαία τεκμήρια που σχετίζονται άμεσα με την ιστορική διαδρομή ενός λαού, τα οποία αποτυπώνουν τα γεγονότα και την πορεία που αυτός ακολούθησε, ώστε τελικά να διαμορφωθεί η εθνική του ταυτότητα. Ωστόσο, υπάρχει και μια διάσταση των αρχειακών εγγράφων, λιγότερο προφανής αλλά εξίσου σημαντική, αυτή της «τεκμηρίωσης» της ζωής των ίδιων των ανθρώπων. Υποθέσεις πολιτών που αφορούν στη διασφάλιση της παρουσίας τους, η οποία μπορεί να βρísκεται υπό αμφισβήτηση (αρχείο της Διεύθυνσης Πολιτικής Γης-Υπουργείο Γεωργίας), περιπτώσεις ανθρώπων που αναζητούν απαντήσεις για την τύχη των οικείων τους (αρχείο της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας Αθηνών), αλλά κυρίως εκείνων που αναζητούν τη δική τους ταυτότητα, τις ρίζες τους ή την οικογένειά τους (αρχείο Πρωτοδικείου Αθηνών, αρχείο Δημοτικού Βρεφοκομείου Αθηνών, αρχείο Εκτιμητικών Επιτροπών Ανταλλαξιμών-Υπουργείο Γεωργίας), είναι μέρος μόνο των καθημερινών προκλήσεων που ένας αρχειονόμος καλείται να αντιμετωπίσει στην επαφή του με το κοινό. Τα αιτήματα αυτά έρχονται να μας υπενθυμίσουν με κάθε ευκαιρία, ότι τα αρχεία δεν θεμελιώνουν μόνο το παρελθόν αλλά ταυτόχρονα συμπορεύονται με το παρόν, δίνοντας πολύτιμες απαντήσεις και για τα δύο.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΟΤΗ: Αρχεία και ανθρώπινα δικαιώματα.

Τα αρχεία συνδέονται με την προστασία μιας σειράς ανθρώπινων δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα στην πληροφορία, την ελευθερία λόγου και έκφρασης, την προστασία των προσωπικών δεδομένων, το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, το δικαίωμα στην παροχή δικαστικής προστασίας και άλλα. Επίσης, στενή είναι η σχέση των αρχείων με την πνευματική ιδιοκτησία. Ειδικό βάρος φέρει σχετικά η θέσπιση με ευρωπαϊκή Οδηγία του δικαιώματος στη λήθη, για το οποίο όμως προβλέπεται εξαίρεση υπέρ των αρχείων, η εξαίρεση της αρχειοθέτησης υπέρ του δημοσίου συμφέροντος. Τα αρχεία, επίσης, μπορούν τα ίδια να κηρυχθούν μνημεία από την Πολιτεία, με βάση τον νόμο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και επομένως, εμπλέκεται εδώ και το συνταγματικό δικαίωμα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα.

Στην εισήγηση θα αναλυθεί η σχέση των αρχείων με τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ουσιαστική σχετική συμβολή των αρχείων στην προστασία τους. Τα αρχεία, όμως, ως οντότητες με νομική προσωπικότητα, απολαμβάνουν και τα ίδια την προστασία συγκεκριμένων ανθρώπινων δικαιωμάτων, όπως το

δικαίωμα λόγου και έκφρασης, την προστασία της ιδιοκτησίας τους, το δικαίωμα στην ισότητα κ.λπ.

Στην εισήγηση θα αναλυθούν και τα ανθρώπινα δικαιώματα των ίδιων των αρχείων, με σκοπό τη διασαφήνιση ενός θέματος που δεν φαίνεται να έχει τύχει ανάλυσης στην ελληνική βιβλιογραφία.

ΑΜΑΛΙΑ ΠΑΠΠΑ: Από τον Γιάννη Βλαχογιάννη στο διαδίκτυο (1914-2023). Από τον Βλαχογιάννη στο Διαδίκτυο (1914-2023).

Ακολουθώντας τη διαδρομή 109 χρόνων, από την ίδρυσή τους έως σήμερα, θα αναδειχθούν οι σταθμοί της πορείας των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ), η φυσιολογική του θεσμού, οι δύσκολες αλλά και οι λαμπρές στιγμές του, ο πολυεπίπεδος ρόλος αλλά και η δυναμική προοπτική του. Από τα μεμονωμένα Τοπικά Αρχεία στο Εθνικό Δίκτυο Αρχειακών Υπηρεσιών, στην ενιαία αρχειακή πολιτική, στην καθιέρωση επίσημης αρχειακής ορολογίας, στη δομημένη ιεραρχία Υπηρεσιών και προσωπικού αλλά και σε Περιφερειακές Υπηρεσίες οι οποίες κατακτούν πλέον τον χώρο που τους ανήκει και εδραιώνουν σταθερά την παρουσία τους στους φορείς της χωρικής τους αρμοδιότητας ενώ γίνονται αποδεκτές από τις τοπικές κοινωνίες.

Τα ΓΑΚ είναι αντιμέτωπα με τις προκλήσεις του 21 αι. αλλά και τα προβλήματα του 20ου αι. που κληρονομούν, αντιμέτωπα με την αδιαφορία ή την αδράνεια της δημόσιας διοίκησης για την αρχειακή παραγωγή της χώρας που οδήγησε και οδηγεί σε καταστροφές ή διασπάσεις αρχείων, αντιμέτωπα με την έλλειψη επαρκών υποδομών. Και αποτελεί επίτευγμα ότι, παρά την επί δεκαετίες αδιαφορία ή την έλλειψη διοικητικής παιδείας, διασώθηκε τόσο στην Κεντρική Υπηρεσία στην Αθήνα όσο και στις Περιφερειακές Υπηρεσίες ένας εξαιρετικά σημαντικός όγκος αρχειακού υλικού. Η εξασφάλιση της καθολικής πρόσβασης των ερευνητών στο αρχειακό υλικό, η προβολή και η αξιοποίηση του περιεχομένου με την ενίσχυση της απομακρυσμένης πρόσβασης και η υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας αποτελούν σταθερούς στόχους των ΓΑΚ. Στα χρόνια που προηγήθηκαν τα Αρχεία δοκιμάστηκαν. Αποδείχθηκε όμως η αφοσίωση και το πάθος του προσωπικού τους αλλά και η υποστήριξη των φίλων τους που ούτε μια στιγμή δεν δίστασαν να υπηρετήσουν τη σημαντική αυτή κρατική λειτουργία, που είναι η διάσωση της μνήμης και των πηγών της Ιστορίας.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΡΓΑΤΣΟΥΛΗΣ-ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ: Αρχειακή περιγραφή: σχήματα μεταδεδομένων, εννοιολογικά μοντέλα και διαλειτουργικότητα.

Η παραγωγή (αρχειακών) εργαλείων έρευνας (finding aids) αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις στην Επιστήμη της Αρχειονομίας. Ιδιαίτερα στις μέρες μας, με την ανάπτυξη της Επιστήμης και των Τεχνολογιών της Πληροφορίας,

η χρήση εργαλείων έρευνας σε ψηφιακή μορφή, διευκολύνει την απομακρυσμένη αναζήτηση και πρόσβαση στις αρχειακές πηγές. Στο πλαίσιο αυτό, η χρήση σχημάτων μεταδεδομένων, όπως το EAD και το EAC-CPF, με την αυστηρή κωδικοποίηση που προτείνουν, συνέβαλε στην ανάπτυξη αρχειακών εργαλείων έρευνας ενισχύοντας ταυτόχρονα τη διαλειτουργικότητα μεταξύ σχημάτων και προτύπων μεταδεδομένων που χρησιμοποιούνται από πολιτισμικούς φορείς.

Η ανάπτυξη εννοιολογικών μοντέλων που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, τόσο για την περιγραφή και αναπαράσταση αρχειακής πληροφορίας, όπως το εννοιολογικό μοντέλο Records in Contexts - Conceptual Model (RiC-CM) που αποτελεί το προτεινόμενο εννοιολογικό μοντέλο αρχειακής περιγραφής του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων (ICA), όσο και ευρύτερα εννοιολογικά μοντέλα πολιτισμικής πληροφορίας, όπως η οντολογία CIDOC Conceptual Reference Model (CIDOC-CRM), ανοίγει νέους ορίζοντες στη σημασιολογική περιγραφή και διασύνδεση των αρχείων με την πληροφορία που διαχειρίζονται άλλοι πολιτισμικοί φορείς.

Αναγκαία προϋπόθεση για την επίτευξη διαλειτουργικότητας αποτελεί η αντιστοίχιση μεταξύ σχημάτων μεταδεδομένων και εννοιολογικών μοντέλων. Στο πλαίσιο της εργασίας αυτής παρουσιάζουμε πρόσφατα αποτελέσματα την ερευνητικής μας ομάδας που αφορούν την εννοιολογική αντιστοίχιση μεταξύ του RiC-CM και του CIDOC-CRM.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ: Αρχεία καθιερωμένων εγγραφών για παραγωγούς αρχείων: ζητήματα διαλειτουργικότητας.

Τα ιδρύματα πολιτισμικής κληρονομιάς διαχειρίζονται ετερογενές ψηφιακό υλικό και χρησιμοποιούν διάφορα πρότυπα μεταδεδομένων, ανάλογα με την ποικιλομορφία του υλικού τους και τις αντίστοιχες ανάγκες περιγραφής του. Το πρόβλημα που έχει προκύψει είναι πώς αυτά τα πρότυπα μπορούν να είναι διαλειτουργικά μεταξύ τους. Η διαλειτουργικότητα ορίζεται ως η συμβατότητα δύο ή περισσότερων συστημάτων έτσι ώστε να μπορούν να ανταλλάσσουν πληροφορίες και δεδομένα χωρίς απώλεια πληροφοριών. Με τη διαλειτουργικότητα είναι εφικτή η ενιαία και λειτουργική πρόσβαση στο υλικό και η ανταλλαγή πληροφοριών στο περιβάλλον του Παγκόσμιου Ιστού που χαρακτηρίζεται από μεγάλους όγκους συνδεδεμένων ετερογενών δεδομένων. Σε αυτό το πλαίσιο, η διαλειτουργικότητα των μεταδεδομένων που περιγράφουν τους παραγωγούς των αρχείων είναι μια σημαντική απαίτηση, αφού αυτές οι οντότητες εμφανίζονται σε διαφορετικά ιστορικά αρχεία και άλλες πηγές πολιτισμικής κληρονομιάς στο περιβάλλον του Παγκόσμιου Ιστού, και ως εκ τούτου, υπάρχει ανάγκη ταυτοποίησης και ενιαίας περιγραφής τους.

Η εργασία αυτή παρουσιάζει το πρότυπο περιγραφής δημιουργών αρχείων EAC-CPF και σκιαγραφεί τις βασικές αρχές για την αντιστοίχισή του στο πρότυπο MARC21 Authority που αποτελεί το βασικό εργαλείο της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου για τη δημιουργία και κωδικοποίηση αρχείων καθιερωμένων όρων (authority records). Επίσης, στο επίπεδο της σημασιολογικής διαλειτουργικότητας των καθιερωμένων εγγραφών για παραγωγούς αρχείων, παρουσιάζονται οι βασικές αρχές και ορισμένα ζητήματα που προκύπτουν κατά την αντιστοίχιση του EAC-CPF στο CIDOC Conceptual Reference Model, το οποίο είναι μια οντολογία για την πολιτισμική κληρονομιά.

ΑΜΑΛΙΑ ΓΙΑΝΝΑΚΑ: *Η συμβολή του Εθνικού Ευρετηρίου Αρχείων στην ιστορική έρευνα.*

Η ανάδειξη μιας νέας οικονομίας, της οικονομίας της γνώσης, η οποία δημιουργεί «πλούτο» μέσω της χρήσης των πληροφοριών και της μετατροπής τους σε γνώση, διαμορφώνει το νέο πλαίσιο και καθορίζει τις απαιτήσεις, στις οποίες καλούνται να δραστηριοποιηθούν οι σύγχρονες αρχειακές Υπηρεσίες. Στην εποχή της ψηφιακής επικοινωνίας, η απαίτηση για αυξανόμενη διάδοση και διάχυση του περιεχομένου καθώς και για εκσυγχρονισμό των υπηρεσιών εξυπηρέτησης του ερευνητικού κοινού υπαγορεύει εν πολλοίς τη νέα στόχευση των αρχειακών Υπηρεσιών.

Στο πλαίσιο αυτό τα Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.), ανταποκρινόμενα τόσο στο θεσμικό τους ρόλο, όσο και στις σύγχρονες απαιτήσεις, συγκροτούν και εμπλουτίζουν το Εθνικό Ευρετήριο Αρχείων (Ε.Ε.Α), το οποίο είναι προσβάσιμο διαδικτυακά μέσω του συνδέσμου greekarchivesinventory.gak.gr και της ιστοσελίδας των Γ.Α.Κ. Η ελεύθερη, ενιαία, ψηφιακή πρόσβαση στον αρχειακό πλούτο της χώρας, που φυλάσσεται σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, η οποία επιτυγχάνεται μέσω του Ε.Ε.Α., εξασφαλίζει μεταξύ άλλων την προαγωγή της επιστημονικής - ιστορικής έρευνας και παρέχει δυνατότητες πολλαπλασιαστικής αξιοποίησης, διασύνδεσης και περαιτέρω χρησιμοποίησης των αρχειακών πηγών.

Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται να παρουσιαστεί η μεθοδολογία συγκρότησης του Ε.Ε.Α., να αναδειχθούν οι δυνατότητες και τα οφέλη της χρήσης του στην έρευνα και στην ενίσχυση της γνώσης, καθώς και να προβληθούν οι δυνατότητες περαιτέρω αξιοποίησής του στην εκπαίδευση.

ΚΑΛΛΙΑ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ: *Χρόνος, μνήμη, αρχείο, Ιστορία: σύγχρονες προσλήψεις σε μη παραδοσιακούς χώρους.*

Το πλάσμα του ιστορικού χρόνου. Η αντίληψη του παρελθόντος και η ματιά του σήμερα. Πηγές, τεκμήρια και ερωτήματα. Χρόνος και μνήμη σε άλλους πολιτισμούς. Η αισθητική των Ιαπώνων και η μνήμη. Σίφου. Καμπούκι. Διατήρηση

της μνήμης μέσω του υλικού του υποστρώματος. Οι έννοιες του χρόνου και της μνήμης στην τέχνη. Αναφορές σε έργα και κείμενα των Christian Boltanski, Jenny Holzer, Ilya Kabakov, Gerhard Richter, Jane Hammond. Οι έννοιες του χρόνου και της μνήμης στον χώρο της μόδας: Christian Lacroix, Martin Margiela, Rei Kawakubo, Ynya Watanabe, Issey Miyake.

4^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Όψεις των κυριαρχιών του ελλαδικού χώρου και το Εθνικό Κράτος

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ: Το σύστημα των millets και η επιρροή που άσκησε στη διαμόρφωση της κοινοτικής παράδοσης του ελληνισμού.

Η κοινοτική παράδοση του Ελληνισμού κατά την Τουρκοκρατία απορρέει από δύο συμπληρωματικούς θεσμούς: το σύστημα των millets (στα οποία περιλαμβάνεται το ορθόδοξο χριστιανικό millet) και τις ελληνικές κοινότητες. Το ορθόδοξο χριστιανικό millet αποτελούσε θρησκευτική κοινότητα χωρίς εδαφικό προσδιορισμό, ενώ οι κοινότητες συνιστούσαν συσσωματώσεις Ελλήνων με εδαφικό προσδιορισμό. Στην πρώτη περίπτωση ο Πατριάρχης διέθετε θρησκευτικές αλλά και κοσμικές αρμοδιότητες επί όλων των χριστιανών της αυτοκρατορίας. Στη δεύτερη περίπτωση η εξουσία ασκείτο από κοσμικούς παράγοντες, οι οποίοι, υπάγονταν σε δύο ιεραρχίες : την διοικητική του οθωμανικού κράτους και την εκκλησιαστική του Πατριαρχείου.

Οι παραπάνω δύο θεσμοί (milletts και κοινότητες) έχουν αποτελέσει αντικείμενο έρευνας και έχουν διατυπωθεί διαφορετικές θεωρίες σχετικά με την προέλευσή τους. Ωστόσο, δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς η αλληλεπίδραση των παραπάνω θεσμών και ειδικότερα η επιρροή που άσκησε το σύστημα των millets στη διαμόρφωση των κοινοτήτων.

Αφετηρία για την διερεύνηση της παραπάνω διασύνδεσης αποτελεί η αξιολόγηση της νομικής φύσης της κατάκτησης της Κωνσταντινούπολης (1453). Είναι γνωστό ότι μέχρι τότε οι Οθωμανοί για να διασφαλίσουν την εμπέδωση της εξουσίας τους στα κατακτημένα εδάφη που κατοικούσαν αλλόθρησκοι πληθυσμοί, διατηρούσαν τους νόμους, τα έθιμα και την κοινωνική οργάνωση που προϋπήρχε της κατάκτησης. Αυτό ωστόσο δεν οδηγούσε και στη συγκρότηση θρησκευτικών μη εδαφικών κοινοτήτων (milletts). Η αλλαγή έλαβε χώρα μετά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, το 1453. Η παραχώρηση προνομίων στον Πατριάρχη, τα οποία εκτείνονταν σε όλους τους χριστιανούς της αυτοκρατορίας, εγκαινίασε μια νέα εποχή στις σχέσεις κατακτητών και υπόδουλων. Οι δεσμοί που διαμορφώθηκαν

με τον τρόπο αυτόν στους χριστιανικούς πληθυσμούς ήταν υπερ-εδαφικοί και συνέβαλαν στη διαμόρφωση μιας ιδιόμορφης κοινοτικής συνείδησης, με εθνικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά. Η τελευταία, δεν χαρακτηριζόταν από την επιδίωξη ενός «κοινού καλού» που θα απέρρεε από ένα συλλογικό υλικό συμφέρον, στο οποίο θα συνέκλιναν οι ατομικές συνειδήσεις (δηλαδή μια «διευθύνουσα ιδέα»), αλλά στην ανάδειξη ενός άλλου «κοινού καλού» που συνίστατο στο αμοιβαίο πολιτικό όφελος κατακτητή και υπόδουλου. Απότοκος αυτής της υπερ-εδαφικής κοινοτικής συνείδησης ήταν η διαμόρφωση μηχανισμών συνύπαρξης και διαπραγματεύσεως συμφερόντων και όχι μηχανισμών νομιμοποίησης συγκρουόμενων συμφερόντων. Η επικράτηση του αντιθέτου, η ανάδειξη δηλαδή του «κοινού καλού» της εδαφικής κοινότητας, θα οδηγούσε στην κοινωνική σύγκρουση και κατά συνέπεια στην διάσπαση του millet. Έτσι η υπερ-εδαφική κοινότητα (millet) «εμπόδισε» την διαμόρφωση στους κόλπους της εδαφικής κοινότητας, μιας συλλογικής συνείδησης θεμελιωμένης στο «κοινό καλό», με την έννοια της επικράτησης κοινών υλικών συμφερόντων, αρθρωμένων σε ένα σύστημα νομιμότητας.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΚΟΥΡΗ: Αρχαικά τεκμήρια φωτίζουν με νέα στοιχεία ένα κερκυραϊκό φέουδο (16^{ος}-19^{ος} αι.).

Στην εισήγησή μου παρουσιάζω τα πορίσματα της αρχαικής έρευνας σχετικά με την ταυτότητα και τους κυρίους της αποκαλούμενης «βαρονίας Erizzo-Σινιές». Προκύπτει κατ' αρχάς ότι δεν ήταν στην πραγματικότητα μία από τις κερκυραϊκές βαρονίες, αλλά γαίες παραχωρημένες από τη Σινιορία στον Κυριάκη Νικηφόρο. Εντούτοις, όπως και οι κερκυραϊκές βαρονίες, η «βαρονία Erizzo-Σινιές» πέρασε κατά τον 16ο αι. στην οικογένεια των Βενετών πατρικίων Erizzo και κατά τον 19ο αι., κατά τη διάρκεια της βρετανικής περιόδου, στην οικογένεια των Κερκυραίων αστών Λάσκαρη. Έτσι και οι δύο αυτές οικογένειες περιβλήθηκαν με το κύρος του «βαρόνου», παρ' όλο που απέκτησαν την αποκαλούμενη βαρονία χωρίς την άμεση παρέμβαση του εκάστοτε κυριάρχου, αλλά με την εφαρμογή σχέσεων ιδιωτικού δικαίου, όπως η προικοδοσία, η κληρονομιά και η πώληση. Τονίζεται επίσης ότι παρά τις αλλαγές αυτές στο καθεστώς των οικογενειών που κατείχαν τις κερκυραϊκές βαρονίες, δεν επήλθε καμία αλλαγή στον φεουδαλικό τρόπο εκμετάλλευσής της γης στην Κέρκυρα μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα.

Τέλος γίνεται ιδιαίτερη μνεία στη σημασία της πρόσβασης σε αρχαικές οντότητες, μέσω των Υπηρεσιών Εποπτείας των κατά τόπους δημόσιων και ιδιωτικών Αρχείων ή άλλων φορέων που κατέχουν αρχαικό υλικό, με την ανάρτηση στο διαδίκτυο του περιεχόμενου τους, όπως συμβαίνει στο Ενιαίο πληροφοριακό σύστημα για Αρχαικές Εποπτικές Αρχές (SUISA) της Ιταλίας, καθώς και της εφαρμογής εκ μέρους δημόσιων και ιδιωτικών φορέων των κανόνων

περιγραφής του αρχαιικού υλικού κατά τα πρότυπα του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων (CIA), που διασφαλίζουν μία τεκμηριωμένη περιγραφή του, η οποία μέσω του διαδικτύου, δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να έχει πρόσβαση σε αρχαιικό υλικό εξ αποστάσεως. Επίσης τονίζεται πόσο σημαντική είναι η δημοσίευση ευρετηρίων ιδιωτικών αρχείων, καθώς η ιστορική έρευνα της οποίας τα πορίσματα παρουσιάζουμε είχε ως σημείο εκκίνησης και άντλησε ιδιαίτερα σημαντικά τεκμήρια από αναρτημένο στο διαδίκτυο συνοπτικό ευρετήριο ενός ιδιωτικού ιταλικού αρχείου.

ELISABETTA MOLteni: *L' imagine di Corfù tra Cinque e Seicento nei disegni degli ingegneri veneziani.*

L'intervento esamina alcuni disegni della fortezza e della città di Corfù che, pur appartenendo all'opera degli ingegneri militari al servizio della Repubblica, raffigurano vedute del territorio, della città e dei manufatti: rappresentazioni apparentemente più vicine alle vedute paesaggistiche che non al disegno di tipo tecnico che, generalmente, si associa al mondo delle opere militari. Un caso piuttosto singolare è il piccolo dossier su Corfù eseguito da Raffaele Monanni nei primi anni del Seicento, ma altri esempi si possono affiancare a questo.

Disegni di questo genere si incontrano con sempre maggior frequenza nella documentazione seicentesca e in quella del secolo seguente, ovviamente non solo relativamente a Corfù. Si può quindi avviare una riflessione anche di carattere generale sul significato di questi disegni che non solo dimostrano le abilità grafiche dei tecnici militari ma, quasi certamente, si legano anche a esigenze più concrete della fortificazione e più in generale della pratica di guerra. Necessità di vario tipo che vanno da quelle più strettamente legate alla progettazione delle difese (che prima di tutto, e indipendentemente da ogni impianto teorico, sono determinate dall'assetto del terreno e dal rapporto tra città e territorio) a quelle legate invece alla comunicazione, sia essa riservata cioè indirizzata all'apparato di governo, sia più in generale rivolta al pubblico.

ELISABETTA MOLteni: *H εικόνα της Κέρκυρας μεταξύ του δέκατου έκτου και του 17ου αιώνα στα σχέδια των Βενετών μηχανικών.*

Η εισήγηση εξετάζει ορισμένα σχέδια του Φρουρίου και της πόλης της Κέρκυρας, τα οποία, αν και ανήκουν στο έργο στρατιωτικών μηχανικών στην υπηρεσία της Δημοκρατίας, απεικονίζουν όψεις της επικράτειας, της πόλης και των τεχνουργημάτων της: αναπαραστάσεις προφανώς πιο κοντά σε τοπία παρά σε σχέδιο τεχνικής φύσης που συνδέεται γενικά με τον κόσμο των στρατιωτικών έργων. Μια μάλλον μοναδική περίπτωση είναι ο μικρός φάκελος για την Κέρκυρα που συγκροτήθηκε από τον Raffaele Monanni στις αρχές του δέκατου έβδομου αιώνα, ενώ σε αυτόν μπορούν να προστεθούν και άλλα παραδείγματα.

Σχέδια αυτού του είδους συναντώνται με προϋούσα συχνότητα στην τεκμηρίωση του 17ου αιώνα και σε αυτή του επόμενου αιώνα, προφανώς όχι μόνο σε σχέση με την Κέρκυρα. Μπορούμε λοιπόν να ξεκινήσουμε έναν γενικό προβληματισμό για το νόημα αυτών των σχεδίων, που όχι μόνο καταδεικνύουν τις γραφικές δεξιότητες των στρατιωτικών τεχνικών αλλά, σχεδόν βέβαια, συνδέονται επίσης με πιο συγκεκριμένες ανάγκες οχύρωσης και γενικότερα με την πρακτική του πολέμου. Ανάγκες διαφόρων τύπων που κυμαίνονται μεταξύ εκείνων που συνδέονται στενότερα με τον σχεδιασμό της άμυνας (οι οποίες πρώτα απ' όλα, και ανεξάρτητα από οποιοδήποτε θεωρητικό πλαίσιο, καθορίζονται από τη διάταξη του εδάφους και τη σχέση μεταξύ πόλης και επικράτειας), έως εκείνες που αντίθετα συνδέονται με την επικοινωνία, είτε αυτή προορίζεται, δηλαδή απευθύνεται στον κυβερνητικό μηχανισμό, είτε γενικότερα στο κοινό.

ΦΩΤΙΟΣ ΜΠΑΡΟΥΤΣΟΣ: Το κόστος της κυριαρχίας στις βενετικές κτήσεις στο Αιγαίο και το Ιόνιο πέλαγος (16ος – 17ος αι.).

Η Βενετία έχει προσδιοριστεί ιστοριογραφικά ως μεγάλη ναυτική δύναμη (θαλασσοκράτειρα) με οικονομική ισχύ που προερχόταν από την εμπορική της υπεροχή στην ανατολική Μεσόγειο. Έτσι η κατάληψη νησιών και ηπειρωτικών περιοχών και η επιρροή της κυρίως στο Αιγαίο και το Ιόνιο πέλαγος συνάδει με το ερμηνευτικό πλαίσιο της θαλασσοκράτειρας, όπως και της μάλλον αναπόδευκτης αντίληψης για την υψηλή σημασία των «ελληνικών» κτήσεών της. Ο πυρήνας της ανακοίνωσης βρίσκεται στη μελέτη της μεθοδολογίας της οικονομικής διαχείρισης και των πολιτικών επιλογών της Βενετίας στις κτήσεις της ανατολικής Μεσογείου. Το περιεχόμενό της αναλύεται στα εξής: ποιο ήταν το κόστος εμπέδωσης της κυριαρχίας επί των υπηκόων και έναντι των εχθρών, τι το προκαλούσε, και με ποιους πόρους καλύπτονταν οι κρατικές δαπάνες. Η ανάλυση δεν είναι αμιγώς οικονομική, με δεδομένο ότι αρκετά από τα μεγέθη που προσφέρουν στην αύξηση ή τη μείωση του κόστους δεν είναι δυνατόν να αποτιμηθούν οικονομικά. Για παράδειγμα, η κακή διαχείριση από πλευράς βενετών αξιωματούχων και αξιωματούχων των τοπικών συμβουλίων, η απαγορευμένη λειτουργία εμπορικών δικτύων με επίκεντρο τους βενετούς πατρικίους που αναλάμβαναν θέσεις εξουσίας στις κτήσεις, και το κόστος των επιδημιών ήταν αδύνατον να αποτυπωθούν χρηματικά ή να εμφανιστούν στους δημόσιους λογαριασμούς. Η απάντηση στα τρία βασικά ερωτήματα, που συντίθενται από πολλά άλλα, θα μας προσφέρει τη δυνατότητα να αναζητήσουμε τις προτεραιότητες και τα βασικά μεγέθη της βενετικής πολιτικής, για να καταλήξουμε σε συμπεράσματα σχετικά με τη θέση της Βενετίας στο διεθνές σύστημα σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο κατά τη διάρκεια δύο αιώνων (16ος – 17ος αι.).

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΡΥΔΗΣ: Κοσμικός και μοναχικός κλήρος στο Ιόνιο των Βενετών: μια δύσκολη συνύπαρξη.

Σύμφωνα με τους κανόνες και τις μοναστικές παραδόσεις, οι μοναχοί οφείλουν να διαβιούν στους χώρους της μετανοίας τους και να μην εγκαταλείπουν τα μοναστήρια τους ασχολούμενοι με εκκλησιαστικά ή βιωτικά ζητήματα. Το ίδιο ισχύει και για τους ιερομονάχους. Αφού η ιεροσύνη τους αφορά τη μονή τους, αποκλείονται από την κατάληψη εφημεριακής θέσης και μόνον διά «χρείαν αναγκαίαν», κατά τον 4ο κανόνα της Δ' Οικουμενικής Συνόδου, επιτρέπεται στον επίσκοπο να τους αναθέσει εξωμοναστηριακή εκκλησιαστική υπηρεσία. Η έξοδος τους επομένως από τα μοναστήρια και η ανάμιξή τους στην ενοριακή ζωή, μπορεί να γίνει μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις, προσωρινά και κυρίως με την άδεια του οικείου επισκόπου. Παρά την ύπαρξη του κανόνα, ο εγκλεισμός των ιερομονάχων στη μονή της μετανοίας τους παρέμεινε ένα διαρκές ζητούμενο. Η παρουσία τους στο κόσμο, η ανάμιξή τους στην ενοριακή ζωή και η ανάληψη εφημεριακών καθηκόντων δεν έλειψαν ποτέ, προκαλώντας εντάσεις κατά περιόδους και ενεργοποιώντας τη διοικούσα Εκκλησία στη λήψη μέτρων, που αναδεικνύουν αφενός την αδυναμία επιβολής του εγκλεισμού, και αφετέρου την τάση σύγχυσης της ομάδας αυτής με εκείνη των άγαμων κοσμικών κληρικών, η οποία για τον λόγο ακριβώς αυτό αντιμετώπιστηκε μάλλον σκληρά.

Στην ανακοίνωση διερευνάται το μέγεθος του προβλήματος στον ιόνιο βενετοκρατούμενο χώρο, ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίστηκε την κατάσταση η Ορθόδοξη Εκκλησία, καθώς και οι λεπτές σχέσεις που διαμορφώθηκαν ανάμεσα στους μοναχούς κληρικούς και τους κοσμικούς ιερείς, έγγαμους και άγαμους. Το θέμα αναπτύσσεται με βάση τα στοιχεία που παρέχουν οι διαθέσιμες αρχειακές πηγές: για μεν την Κέρκυρα κυρίως η αρχειακή σειρά Μεγάλοι Πρωτοπαπάδες, για δε τα άλλα νησιά το διάσπαρτο υλικό που έχει διασωθεί, από το οποίο μπορεί να σκιαγραφηθεί η κατάσταση, σε συσχέτιση πάντα με το παράδειγμα της Κέρκυρας, το οποίο, σε γενικές γραμμές και παρά την απουσία επισκόπου, ίσχυε και στα άλλα νησιά.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΗΣ: Γύρω από την Πάργα. Συγκρούσεις αρμοδιοτήτων τον 18ο αι.

Η διοίκηση της Πάργας ανήκε, την περίοδο της Βενετοκρατίας στα Επτάνησα, στην αρμοδιότητα της πόλης της Κέρκυρας και ο κυβερνήτης της εκλεγόταν από το Συμβούλιο της. Παράλληλα όμως στη μικρή πόλη ήταν εγκαταστημένος και ένας στρατιωτικός διοικητής που οριζόταν από τη Βενετία. Παραπάνω από μια φορά οι δύο αξιωματούχοι έρχονταν σε σύγκρουση με αφορμή τις αρμοδιότητές τους και το προβάδισμα που είχε ο ένας απέναντι στον άλλο.

Μέσα από ένα σχετικό υπόμνημα του 18ου αιώνα, που συντάχτηκε από αξιωματούχους του κερκυραϊκού Συμβουλίου για να υποβληθεί στον Γενικό Προνοητή, εξετάζονται οι σχέσεις διοικούντα και διοικούμενου στην πόλη της Κέρκυρας και τα όρια του συστήματος προστασίας αυτήν την περίοδο. Η εξέταση επιτρέπει να διακρίνουμε την εξέλιξη του συστήματος και βέβαια τα όρια του, αλλά μας επιτρέπει εξίσου να διακρίνουμε την πολιτική θεωρία και την πολιτική παιδεία των πολιτών της Κέρκυρας. Ένα θέμα συνήθως παραμελημένο, αν όχι υποτιμημένο, από τους ιστορικούς που θα λάβει τις πραγματικές του διαστάσεις όταν αργότερα η, μερική έστω, αυτονομία των νησιών θα αμφισβητηθεί από άλλες ξένες διοικήσεις

GUIDO ZUCCONI: *L'architettura a Corfù dopo il 1797, tra discontinuità politica e continuità artistica con Venezia.*

Ancora oggi, la parte centrale di Corfù appare profondamente segnata da una serie di interventi architettonici, realizzati nella prima metà dell'Ottocento, su iniziativa prima napoleonica poi britannica: il processo ha riguardato i punti e gli edifici più significativi, con il proposito di conferire alla città il volto di un'autentica capitale, per quanto limitata nelle dimensioni. In modo più o meno consapevolmente, molti tra questi progetti hanno veicolato modelli di origine veneta o, per meglio dire, vicini all'Accademia di Venezia, in particolare alla scuola di architettura, guidata prima da Giannantonio Selva, poi da Antonio Diedo. Regista dell'operazione di urban restyling è Ioannis Chronis il quale ha compiuto i suoi studi in Italia: come tale, egli rappresenta il tramite materiale e culturale di questo legame con l'antica Dominante. Il suo Neopalladianesimo si colloca tuttavia in una posizione ambigualmente equidistante tra Venezia e l'Inghilterra. Dall'Italia provengono prevalentemente le fonti, o per meglio dire i diversi tipi di riproposizione dell'opera palladiana (Temanza sul fronte teorico, Bertotti Scamozzi su quello delle applicazioni dirette): dall'altra parte, alcune città del Regno Unito (soprattutto Londra, Bath ed Edimburgo) costituiscono i casi più evidenti di una possibile applicazione a scala urbana dei modelli sanciti nei Quattro Libri variamente riproposti.

Alla fine, a proposito del progetto per Corfù capitale dell'Eptaneso, verrebbe voglia di collocarlo tra John Nash e Giannantonio Selva, nel segno di una consapevole ripresa dei modelli architettonici di Palladio.

GUIDO ZUCCONI: *Η αρχιτεκτονική στην Κέρκυρα μετά το 1797, μεταξύ πολιτικής ασυνέχειας και καλλιτεχνικής συνέχειας με τη Βενετία.*

Ακόμη και σήμερα, το κεντρικό τμήμα της πόλης της Κέρκυρας εμφανίζεται βαθιά σηματοδεδεμένο από μια σειρά αρχιτεκτονικών παρεμβάσεων, που πραγματοποιήθηκαν το πρώτο μισό του δέκατου ένατου αιώνα, αρχικά με

πρωτοβουλία του Ναπολέοντα και στη συνέχεια με βρετανική πρωτοβουλία: η διαδικασία αφορούσε τα πιο σημαντικά σημεία και κτήρια, με στόχο να δώσει στην πόλη το πρόσωπο μιας αυθεντικής πρωτεύουσας, παρά την περιορισμένη έκτασή της. Λίγο πολύ συνειδητά, πολλά από αυτά τα έργα έχουν μεταφέρει μοντέλα βενετσιάνικης προέλευσης ή, καλύτερα να πούμε, κοντά στην Ακαδημία της Βενετίας, ιδιαίτερα στη σχολή αρχιτεκτονικής, με επικεφαλής πρώτα τον Giannantonio Selva και μετά τον Antonio Diedo. Διευθυντής της επιχείρησης urban restyling είναι ο Ιωάννης Χρόνης, ο οποίος ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Ιταλία: ως τέτοιος αντιπροσωπεύει τον υλικό και πολιτισμικό ενδιάμεσο αυτού του δεσμού με την παλαιά Κυρίαρχη. Ο νεοπαλλαδιανισμός του, ωστόσο, τοποθετείται σε μια διαφορούμενη ίση απόσταση μεταξύ Βενετίας και Αγγλίας. Οι πηγές προέρχονται κυρίως από την Ιταλία, ή μάλλον από τους διαφορετικούς τύπους αναβίωσης του έργου του Palladio (Temanza στο θεωρητικό μέτωπο, Bertotti Scamozzi σε αυτό των άμεσων εφαρμογών): από την άλλη πλευρά, ορισμένες πόλεις του Ηνωμένου Βασιλείου (ιδίως Λονδίνο, Μπαθ και Εδιμβούργο) αποτελούν τις πιο εμφανείς περιπτώσεις μιας πιθανής εφαρμογής σε αστική κλίμακα των μοντέλων που καθιερώθηκαν στα τέσσερα βιβλία που προτείνονται ποικιλοτρόπως.

Στο τέλος, όσον αφορά στο έργο για την Κέρκυρα, την πρωτεύουσα των Επτανήσων, θα ήθελε κανείς να το τοποθετήσει ανάμεσα στον John Nash και τον Giannantonio Selva, στο μέτρο μιας συνειδητής αναβίωσης των αρχιτεκτονικών μοντέλων του Palladio.

ΖΗΣΙΜΟΣ ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ: Οι παιδαγωγικές ιδέες του Ερμάννου Λούντζη (1806-1868).

Ο Ζακυνθινός κόμης Ερμάννος Λούντζης (1806-1868), επιφανής Επτανήσιος λόγιος, καταξιωμένος κυρίως από το σημαντικό ιστοριογραφικό του έργο, υπήρξε, εκτός από φιλόσοφος, λογοτέχνης και πολιτικός παράγοντας, αξιολογός, αν και αυτοδίδακτος, παιδαγωγός και κοινωνικός αναμορφωτής. Η ενασχόλησή του με παιδαγωγικά-εκπαιδευτικά θέματα οφείλεται μάλλον σε συγκυρίες: αφενός στις πολύχρονες, υψηλού επιπέδου σπουδές του στην Εσπερία και την οικογενειακή του κατάσταση και αφετέρου στη μικρή αλλά σύντομη εμπλοκή του με την πολιτική στο Ιόνιο Κράτος ως βουλευτής του Ριζοσπαστικού κόμματος (1852-1856).

Η σχέση του Λούντζη με τα παιδαγωγικά ξεκινάει από τα πιο τρυφερά του χρόνια, όταν μικρός μαθητής βιώνει αρνητικά το πεπαλαιωμένο και προβληματικό εκπαιδευτικό σύστημα της Επτανήσου στα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας, ενώ στη διάρκεια της βουλευτικής του θητείας εισηγήθηκε ρηξικέλευθα μέτρα για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια παιδεία, τα οποία ήταν αποτέλεσμα σοβαρών μελετών, ταξιδιών και συστηματικής επιτόπιας έρευνας στα πιο ανεπτυγμένα εκπαιδευτικά συστήματα της Ευρώπης. Παράλληλα ορισμένες από τις πρωτότυπες παιδαγωγικές ιδέες του εφάρμοσε στην εκπαίδευση των παιδιών του, κυρίως των

δύο γιων του Νικολάου και Αναστασίου, όπως αποδεικνύεται από τη σωζόμενη αλληλογραφία τους στο πλούσιο οικογενειακό του αρχείο.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ : *Τα όρια του λόγου: σημειώσεις για την οργάνωση του εθνικού χρόνου.*

Η καλλιέργεια της τοπικής ιστορίας θέτει εκ των πραγμάτων το ζήτημα των τρόπων συσχέτισής της με την (ή και ένταξής της στη) γενική, ιδιαίτερα την εθνική ιστορία· ζήτημα το οποίο γίνεται πιο απαιτητικό στις περιπτώσεις εκείνες που η ιστορία ενός τόπου παρουσιάζει σταθερές, έντονες και πολυεπίπεδες ιστορικές ιδιαιτερότητες, όπως είναι η ιστορία του Ιονίου: ζητήματα που αφορούν την εννοιολόγηση του τόπου και της τοπικότητας, τους ιστορικούς άξονες αναφοράς και τα πλαίσια, τη διαμόρφωση των κοινωνικών συνειδήσεων, την κατανόηση του χρόνου, την οργάνωση της μνήμης. Στην ανακοίνωση αυτή, με επικέντρωση στην ιστορία και τη φιλολογία του Ιονίου κατά τον δέκατο όγδοο και τον δέκατο ένατο αιώνα, γίνεται μια προσπάθεια να μελετηθούν ορισμένα από τα παραπάνω προβλήματα και να προταθούν ερευνητικές κατευθύνσεις για την κατανόηση της συνάντησης της πραγματικότητας του Ιονίου με την αντίστοιχη του υπόλοιπου ελληνικού κόσμου, κατά την εποχή «της συγκροτήσεως της μεγάλης ελληνικής οικογενείας».

5^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Από την αρχαιότητα και την ιστορία των ιδεών.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΠΠΑΣ: *Ο υποκριτής στην αρχαία Ελλάδα: πηγές, τεκμήρια και μαρτυρίες.*

Οι πληροφορίες μας για τους ηθοποιούς του 5ου αιώνα είναι ελάχιστες. Οι περισσότερες πηγές μας είναι του 4ου αιώνα και της ελληνιστικής εποχής. Η έρευνα για τη θεατρική έκφραση στηρίχθηκε σε μαρτυρίες που προέρχονται από τα ίδια τα θεατρικά κείμενα, το εικονογραφικό υλικό, τις γραπτές μαρτυρίες του Αριστοτέλη, τα θεατρολογικά λήμματα από το λεξικό του Πολυδεύκη (Ονομαστικόν), ορισμένα κεφάλαια από ιστορικούς και ρήτορες (όπως ο Πλούταρχος, ο Λουκιανός και ο Δημοσθένης), πήλινα ή μαρμάρινα αντίγραφα προσωπείων και, τέλος, από τις επιγραφές: α) επίσημες αναγραφές δραματικών αγώνων και β) αναθηματικές επιγραφές χορηγών ή υποκριτών που νίκησαν.

Η ακμή της υποκριτικής τέχνης τοποθετείται τον 4ο αιώνα και είναι τόσο μεγάλη, ώστε ο Αριστοτέλης θα γράψει πως οι υποκριτές ήταν πλέον σημαντικότεροι από τους ποιητές: «μείζον δύνανται νῦν τῶν ποιητῶν οἱ ὑποκριταί».

Αποτέλεσμα της φήμης που είχαν αποκτήσει οι ηθοποιοί, ήταν τα διάφορα προνόμια που αποσπούσαν, όπως η ασφάλεια, η ασυλία και η ατέλεια. Τα προνόμια των υποκριτών και των τεχνιτών του θεάτρου εν γένει είχαν νομική, θρησκευτική και πρακτική διάσταση. Έτσι, εκτός από τα προνόμια που σχετίζονταν με την ασφάλεια των ίδιων και της περιουσίας τους, καθώς και τη διασφάλιση των μετακινήσεων, οι υποκριτές και άλλοι διονυσιακοί τεχνίτες απέκτησαν προνόμια που τους απάλλασσαν από οικονομικές υποχρεώσεις έναντι πόλεων και βασιλέων. Επίσης, εξασφάλισαν και άλλες τιμητικές διακρίσεις, π.χ. τιμητική θέση στους αγώνες (προεδρία) και προνόμια προξένου (προξενία). Τέλος, εκτός από τον υψηλό μισθό, την απαλλαγή από τη στρατιωτική θητεία, τη δυνατότητα να μετακινούνται σε εχθρικές χώρες και τις τιμητικές διακρίσεις, οι υποκριτές απέκτησαν γενικά επίζηλη κοινωνική θέση. Μια σπουδαία μαρτυρία για την ιστορία του ηθοποιού αλλά και των θεατρικών παραστάσεων εκτός Αττικής αποτελεί μια επιγραφή, η οποία σώζει εκτεταμένο νομοθετικό κείμενο από τα τέλη του 3ου π.Χ. αιώνα για τις εορταστικές εκδηλώσεις των Διονυσίων στην Κέρκυρα (Inscriptiones Graecae ix 1, 694).

Στο παρόν μελέτημα θα προσπαθήσω να παρουσιάσω συνοπτικά μια εικόνα του ηθοποιού μέσα στη θεατρική ομάδα, την κοινωνική του υπόσταση καθώς επίσης και την υποκριτική του τέχνη.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΚΚΟΜΕΛΗΣ: *Τελειοποιώντας την πολιτική μέσω της (θεατρικής) σκηνής: κοινωνικός έλεγχος και τέχνη των απολαύσεων στο «Σχέδιο για να καταστούν τα θεάματα πιο χρήσιμα στο Κράτος» (1726) του abbé Chastel de Saint Pierre.*

Ο αββάς Charles – Irénée Castel de Saint-Pierre είναι γνωστός κυρίως για το έργο του *Υπόμνημα για την αιώνια ειρήνη* (*Projet pour la paix perpétuelle*, Ουτρέχτη 1713), ένα πρωτότυπο δοκίμιο που, σχηματοποιώντας το «όνειρο της Ευρώπης», κέντρισε το ενδιαφέρον του Λάιμπνιτς, επηρέασε τη σκέψη του Ζαν Ζακ Ρουσσώ και του Ιμμάνουελ Κάντ και δημιούργησε απορία στον Βολταίρο. Μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας από το 1695, στην οποία εξελέγη περίπου πραξικοπηματικά με την υποστήριξη του Fontenelle, εκτός από το εν λόγω δοκίμιο ο Castel de Saint – Pierre συνέγραψε και έναν μεγάλο αριθμό Σχεδίων και Υπομνημάτων στα οποία διατυπώνει τις αρχές μιας νέας πολιτικής επιστήμης στη βάση της προάσπισης του δημόσιου συμφέροντος και του γενικού οφέλους. Φανατικός μεταρρυθμιστής των θεσμών και της οικονομίας του κράτους, επικριτικός έναντι του Λουδοβίκου 14ου ενόσω αυτός ήταν ακόμα εν ζωή, ένας Νεότερος στη Διαμάχη με τους Αρχαίους, ο πολυγραφότατος αυτός στοχαστής κατέχει μια σημαντική θέση στην ιστορία της πολιτικής, νομικής και οικονομικής σκέψης.

Στο πλούσιο έργο του, το οποίο μόλις πρόσφατα άρχισε να επανεκτιμάται και στο οποίο άλλοι είδαν έναν αφελή ουτοπιστή και άλλοι έναν μαχητικό πρόδρομο του Διαφωτισμού, κεντρική θέση κατέχουν οι πραγματείες σχετικά με αυτό που σήμερα θα ονομάζαμε «πολιτιστική πολιτική». Το εν λόγω σώμα κειμένων θεωρείται αντιπροσωπευτικό της σκέψης του Castel de Saint – Pierre διότι σε αυτό συνοψίζονται με σαφήνεια οι δύο μέριμες της πολιτικής του ανάλυσης: από τη μια πλευρά, η κριτική στην κληροδοτημένη απολυταρχία του 17ου αιώνα και από την άλλη, η πίστη στον ρυθμιστικό ρόλο των μηχανισμών του κράτους. Η συναρμογή των δύο αυτών θέσεων μπορεί να μοιάζει αντιφατική ή ακόμα και αδύνατη, στην πραγματικότητα όμως δεν είναι. Συγκεκριμένα, στο «Σχέδιο για να καταστούν τα θεάματα πιο χρήσιμα στο Κράτος» (1726) το αίτημα μεταρρύθμισης της πολιτικής, του δικαίου και των κοινωνικών θεσμών συμβαδίζει με το όραμα της τελειοποίησης της κοινωνίας μέσω, ακριβώς, του κρατικού παρεμβατισμού στον «πολιτισμό». Για τον Castel de Saint – Pierre η επίτευξη των ηθικών, πολιτικών και κοινωνικών προόδων δεν μπορεί να επέλθει παρά μέσω δύο παράλληλων οδών: της ισχυροποίησης των ελεγκτικών μηχανισμών του κράτους και της ταυτόχρονης υπέρβασης των παραδεδομένων αυθεντιών. Σε αυτό το σημείο καμπής για τη γέννηση της νεωτερικότητας (που ακόμα υπάρχει και δεν υπάρχει), οι «δημόσιες τελετές» και το θέατρο αποτελούν τα πιο αξιόπιστα μέσα στη διάθεσή του κράτους για τη διαπαιδαγώγηση των υπηκόων του.